

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

Кадієвська Ірина Аркадіївна

УДК: 37.012+144+514.74

ЦІННОСТІ ОСВІТНЬОГО ГУМАНІЗМУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

спеціальність 09.00.10 – філософія освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора філософських наук

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий консультант: доктор філософських наук, професор
Кавалеров Анатолій Іванович,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», зав.кафедрою, професор кафедри філософії та соціології

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Романенко Михайло Ілліч,
Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, ректор;

доктор філософських наук, професор
Плавич Володимир Петрович,
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, завідувач кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права;

доктор філософських наук, професор
Івакін Олексій Аркадійович,
Одеська національна юридична академія, завідувач кафедри філософії

Захист відбудеться «__»_____2011 року о ____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 29.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «__»_____2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Балашенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність теми дослідження. Філософський інтерес до проблем освіти обумовлений загальноісторичною актуальністю цього феномену. Увага до проблем філософії освіти виражає сподівання наукового співтовариства на можливості адаптування освіти до умов глобалізації, яка характеризується зростанням проявів бездуховності та антигуманності. На жаль, в наш час сама ідея гуманізму часто сприймається як лицемірство або як засіб прикриття протиправних дій. В такому контексті антигуманність перетворюється на одну з глобальних проблем. Її прояви є досить різноманітними. Це поширення різних форм світогляду підвищення рівня релігійної, етнічної, расової, прошаркової нетерпимості тощо.

Зростання проявів антигуманності в суспільстві можна пояснити тим, що трансформація цінностей починає розумітись суспільною свідомістю як хаос та вседозволеність. З одного боку, в нашому суспільстві проявляється крайній ідеологічний плюралізм, який може призводити до нігілізму та антигуманності. З іншого боку, поглиблюється процес некритичного запозичення західних ліберальних ідей, цінностей, мотивацій, стандартів та парадигм освіти, що також є досить небезпечним. Вітчизняна наука, поки що, не представила всебічного осмислення цих процесів.

Освіта як основний інститут утвердження цінностей гуманізму може ефективно боротись з антигуманними проявами епохи глобалізації, коли має місце не лише експлуатація людини людиною, але також і експлуатація країнами «центру» країн «периферії».

Економічні, соціальні та культурні зміни об'єктивно актуалізують проблему творення нової освітньої парадигми. Від вирішення цієї проблеми залежить не тільки подальше виживання та розвиток суспільства, але й те, що відбуватиметься із світоглядом, свідомістю та цінностями тих, хто навчається. Зміни, які відбуваються в освіті в епоху світової глобалізації, не можна оцінити однозначно.

В науковій літературі вже давно окреслена мета знаходження та обґрунтування альтернативних ціннісних детермінант в освіті. Вважаючи потенціал гуманізму невичерпаним, пропонується взяти в якості пріоритету розвитку освіти цінності освітнього гуманізму.

Тому науковою проблемою є цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язано із науковою тематикою кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський

національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Інноваційність в методології та технології наукового й соціального пізнання» (№ 0109U000194) і є одним з напрямків дослідження аксіологічних проблем в філософії освіти.

Мета дисертаційного дослідження полягає у з'ясуванні цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми у роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, визначити рівень її науково-теоретичного осмислення та узагальнити джерельну базу дослідження;
- визначити та охарактеризувати сучасну освіту як інститут утвердження, збереження та виховання гуманістичних цінностей;
- охарактеризувати генезис цінностей освітнього гуманізму в філософському дискурсі;
- здійснити всебічний аналіз поняття «освітній гуманізм»;
- обґрунтувати роль гуманізму та антигуманізму в системі ціннісних детермінант сучасної освіти;
- розкрити проблеми та перспективи гуманізації освіти в третьому тисячолітті;
- висвітлити роль освітнього гуманізму в цивілізаційних умовах глобалізації;
- дослідити специфіку нової освітньої парадигми в контексті глобалізації;
- виявити імперативи гуманістичної глобальної ідеології;
- проаналізувати детермінанти аксіологічного знання в освіті;
- простежити значення цінностей освітнього гуманізму для розвитку освіти в XXI столітті.

Об'єкт дослідження – цінності сучасної освіти в умовах глобалізації.

Предмет дослідження – цінності освітнього гуманізму в контексті глобалізації.

Методи дослідження. Аналіз проблем розвитку цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації відбувається на основі загальнонаукових методів дослідження. Метод історичного аналізу та історико-культурний підхід застосовані для філософської конструктивної критики, що дозволило обґрунтувати раціоналізацію нормативного змісту освіти.

За допомогою конструктивно-типологічного, системного та діалектичного підходів гуманізм розкривається як історично змінювана система цінностей, оскільки він, як обґрунтовується в дисертації, носить аксіологічний характер.

Системний метод застосований для досягнення в теоретико-пізнавальній основі розуміння ключових понять роботи – «гуманістичні цінності», «освіта»,

«освітній гуманізм», «цінності освітнього гуманізму», «гуманізація освіти», «культура освіти».

Порівняльно-історичний метод дозволяє досягнути значення гуманізму та проблеми освітнього гуманізму в доглобалізаційному та глобалізаційному світі, а також виявити спадкоємність та еволюцію гуманістичних цінностей в історії розвитку освіти. Дослідження якісно нового явища глобалізації освіти обумовило необхідність діалектичної інтерпретації проблем, пов'язаних з антигуманними проявами глобалізації.

Дотримуючись проблемного принципу викладу матеріалу, у дисертації використовуються загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, абстрагування, індукція, аналогії.

Соціокультурний підхід до вивчення освіти дозволяє дослідити цінності, ідеали та мотивації в сучасному освітньому просторі, а також виявити специфіку вітчизняної системи освіти як результату довготривалого впливу суспільно-культурних факторів, що є принципово відмінними від тих, які вплинули на творення західних освітніх парадигм.

Структурно-функціональний метод було використано з метою визначення місця гуманізму в історії людства та ролі освітнього гуманізму у сучасному суспільстві.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше в українському філософському дискурсі здійснено комплексне дослідження цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації. Вирішення поставлених задач сприяло досягненню мети, зумовило і підтвердило наукову новизну отриманих результатів, яка сформульована в наступних положеннях:

Вперше:

- введено в науковий обіг поняття «освітній гуманізм», яке сприяє дослідженню ролі гуманності в сучасному суспільстві, яке трансформується;
- визначені особливості цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації, які є предметом або метою будь-якого інтересу, бажання чи потреби людського існування та набувають свого статусу в результаті оцінки за критерієм «людяність-антилюдяність». Їх основним показником є здатність позитивним чином впливати, входити, інтегруватись з гуманністю в людині. До цінностей освітнього гуманізму можна віднести: комунікативні, моральні, екзистенційні, соціальні, юридичні, пізнавальні;
- виявлено, що процес глобалізації висвітив недоліки та приховані загрози концепції утопічного гуманізму, в якій ідея свободи визначається в дусі антропоцентризму як контроль та панування людини в світі. Глобалізація призвела до радикальних змін в ідеологічній структурі суспільства, що

виражається у переважанні матеріальних цінностей над духовними. Саме в цій ситуації актуальнішою виступає концепція нового гуманізму, заснована на ідеях духовного відродження, морального вдосконалення та нового діалогу людини з природою.

Уточнено:

– поняття «освіти» як соціокультурного феномену, області соціокультурної реальності, у якій здійснюється первинна соціалізація особистості та відбувається процес передачі знань і соціокультурно значущого досвіду, становлення системи ціннісних орієнтацій особистості;

– положення, що гуманізм та антигуманізм є не тільки протилежними сенсоутворювальними життєвими стратегіями, але й поширеними формами відображення існуючих потреб людського існування. Крім того, у визначенні поняття «гуманізм» не можна обмежуватись лише світоглядом. За своєю суттю це поняття включає в себе не тільки гуманістичний світогляд, але й всі форми реальних проявів гуманізму;

– роль та місце цінностей освітнього гуманізму, які обумовлюють підготовку гармонійної, моральної особистості. Але поряд із цим неприпустимим є абстрактний, чисто декларативний гуманізм, оскільки гуманістичні цінності не можна відривати від реальних умов нашої дійсності. В контексті глобалізації важливо допомогти тим, хто навчається усвідомлювати сутність гуманістичних цінностей, на основі чого в свідомості сформується стійкий імунітет проти всього бездуховного, деструктивного та антигуманного;

– філософське осмислення глобалізації, яке дозволяє подолати однобічність її розуміння та багатовимірно й інтегративно усвідомити сутність цього процесу. Визначається, що «глобалізація» є закономірним процесом загального соціально-історичного розвитку суспільства і виступає певним продуктом об'єднання стихійних процесів світового розвитку та усвідомленої діяльності людей, перетворюючи світове співтовариство народів в єдине світове суспільство. Це також призводить до виділення загальноприйнятих правил поведінки на планеті, які можуть визнаватись добровільно або примусово, до творення цілісної системи економічного, політичного та культурного світового ладу.

Дістало подальшого розвитку:

– поняття «освітня парадигма», яке служить для вираження цілісної, об'єктивної картини культурного світу людини, що зображується крізь призму залучення до традиційних цінностей. З функціональної точки зору освітня парадигма являє собою сукупність науково-світоглядних та ціннісних принципів, що впливають на вибір дослідницьких та освітніх програм;

онтологічних та культурологічних ідей, що завдають спосіб осягнення світу; відповідних методів пізнання; спосіб накопичення, переробки та передачі знань та методик навчання та виховання. Освітня парадигма пов'язує в єдине ціле можливості відповіді на питання філософського самовизначення: «Що є світ?», «Що є людина?», «Що є спосіб взаємовідносин світу та людини?», «Що є спосіб оволодіння знаннями про людину, світ та засіб їх взаємодії?»;

– думка про те, що ідеї цінностей освітнього гуманізму розвивались протягом всієї історії філософської думки, спочатку на допонятійному, а потім вже на понятійному рівнях. Ідеї та вчинки людей, що прагнули досконалості, розумілись як взірць гуманності. Поступово в центрі того або іншого ідеалу освіти та виховання затверджується опозиція гуманного чи антигуманного розвитку. Звідси сформовані два шляхи освіти: шлях примушення та насилля над особистістю в процесі освіти та шлях ненасилля, що передбачає творення умов для особистого зростання та самореалізації тих, хто навчається;

– ідея культуровідповідності освіти, де встановлена пріоритетна значущість гуманізації та гуманітаризації в процесах творення нової освітньої парадигми. Під гуманізацією вищої освіти розуміється процес одухотворення всіх її складових. Це стосується змісту освіти, її мети, завдань та міжособистісних стосунків. Тому проблема гуманізації освіти – це ціннісна морально-психологічна основа відношень між усіма суб'єктами освітнього процесу. «Гуманність» при цьому є якістю особистості, що визначає характер включення до світогляду гуманістичних цінностей;

– аналіз проблеми розвитку гуманістичної цивілізації, яка може бути основою нової глобальної цивілізації. У зв'язку з цим по-новому переосмислені зв'язки між поняттями «цивілізація», «цивілізованість» та «гуманізм». Специфіка цивілізованості полягає в призначенні людини. Це інтегративне пересічення стану внутрішнього світу та зовнішніх цивілізаційних умов життя та розвитку людей.

Практичне значення отриманих результатів пов'язане із тим, що в роботі запропоновано нові підходи до вивчення цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації суспільства. Основні положення і висновки дисертації є важливими для розробки та здійснення нової освітньої парадигми в українському суспільстві в контексті глобалізації освітнього простору.

Дані дослідження й отримані результати можуть бути також застосовані в навчальному процесі на гуманітарних факультетах, в т.ч. при розробці спецкурсів з проблем розвитку цивілізації, гуманізації освіти, прояву загальноцивілізаційних світових глобальних тенденцій; при викладанні курсів «Аксіологія», «Філософія», «Філософія освіти», «Соціологія освіти», «Етика», «Культурологія», «Педагогіка», а також будуть актуальними при написанні

підручників, навчально-методичних програм для підготовки філософів і фахівців суміжних спеціальностей.

Теоретико-методологічні підходи, які вдосконалені й використані у дисертаційному дослідженні, можуть стати корисними для подальшого осмислення та вивчення ролі цінностей освітнього гуманізму в концепції розвитку освіти XXI століття.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати дисертаційного дослідження були представлені на міжнародних, всеукраїнських наукових конференціях, конгресах, міжрегіональних конференціях і семінарах, серед яких: «Впровадження нових інформаційних технологій навчання» (Запоріжжя, грудень 2004 р.), «Реалізація принципів і завдань болонського процесу в Україні» (Запоріжжя, листопад 2006 р.), «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, квітень 2008 р.), «Кредитно-модульна система підготовки фахівців» (Запоріжжя, листопад 2008 р.), «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, квітень 2010 р.), «Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформації держави та громадянського суспільства» (Одеса, май 2010 г.), «Актуальні проблеми економіки, політики та права» (Мурманськ, червень 2010 г.), «Традиції та інновації в науці та освіті XXI століття» (Одеса, вересень - жовтень 2010 р.),

Положення і висновки дисертаційного дослідження обговорювались на науково-теоретичних семінарах кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Публікації. Основні концептуальні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 32 публікаціях: 2 монографії (1 у співавторстві), 21 стаття у фахових виданнях, затверджених ВАК України (1 у співавторстві), 2 статті в інших наукових збірках, решта – тези та матеріали доповідей конференцій. У спільних публікаціях внесок співавторів паритетний.

Структура дисертаційної роботи та її обсяг. Мета та завдання дослідження визначили послідовність викладу матеріалу та структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на чотирнадцять підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 403 сторінки, серед яких основна частина займає 368 сторінок; 33 сторінки – список використаних джерел, який містить 381 найменування, з них 24 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** викладена актуальність теми, визначаються об'єкт та предмет, мета та завдання дисертаційного дослідження, його теоретико-методологічні

засади, розкривається наукова новизна, практичне значення отриманих результатів, наводяться дані про їх апробацію.

У першому розділі **«Традиції цінностей освітнього гуманізму»** розглядається ступінь наукової розробки теми дослідження, виявлена роль гуманізму та антигуманізму в системі ціннісних детермінант сучасної освіти, аналізуються сучасні підходи в дослідженнях гуманістично орієнтованої освіти, осмислюються проблеми та перспективи гуманізації освіти в третьому тисячолітті.

У першому підрозділі *«Сучасна освіта як інститут утвердження, збереження та виховання гуманістичних цінностей»* висвітлено стан наукових розробок західних та вітчизняних вчених з проблем розвитку сучасної освіти як інституту утвердження, збереження та виховання гуманістичних цінностей, розглянуто поняття «освіта» як соціокультурний феномен, область соціокультурної реальності.

Історія освіти являє собою історію взаємодій двох учасників освітнього процесу. Рефлексія і осмислення даної інтеракції супроводжують всю історію філософії. Проблемами освіти займалися ще Аристотель, Гесіод, Конфуцій, Лао Цзи, Платон, Сократ та інші відомі вчені. Сучасний підхід до освіти як сукупності систематизованих знань, умінь, навичок сформувався у XVIII-XIX століттях під впливом Д. Дідро, Г. Гегеля, І. Канта, Г. Кершенштейнера, М. І. Пирогова, Ж.-Ж. Руссо, І. Фіхте, інших фахівців. Вивчення освіти як соціального інституту пов'язують з іменами таких вчених, як М. Вебер, Е. Дюркгейм, Дж. Д'юї, К. Маннгейм, К. Маркс, О. Конт, Т. Парсонс, Л. Уорд, Дж. Флауд та інші.

Різноманітні аспекти філософії освіти та особливості співвіднесення освіти з цінностями суспільства проаналізовані у роботах сучасних українських та російських філософів В. П. Андрущенко, М. М. Бахтіна, І. Д. Беха, Є. Р. Борінштейна, Б. С. Гершунського, П. С. Гуревича, А. А. Гусейнова, М. С. Дмитрієвої, І. В. Єршової-Бабенко, Е. В. Ільєнкова, В. В. Ільїна, А. А. Кавалерова, А. І. Кавалерова, М. С. Кагана, М. С. Коноха, М. П. Лукашевича, М. М. Мокляка, О. С. Панаріна, О. П. Пунченка, М. І. Романенка, О. В. Халапсіса, М. Ф. Цибри, А. А. Чунаєвої, В. О. Ядова та ін.

Проблемам формування філософської концепції університетської освіти ХХ століття присвячено багато робіт Х. Ортеги-і-Гассета, К. Ясперса, Х. Шельського, Ю. Хабермаса та ін. Генеза освіти відбувається паралельно з розвитком філософії освіти, яка наприкінці ХХ століття виділилась як окрема галузь філософського знання. В сучасній науковій літературі (Н. В. Бордовська, З. І. Равкін, А. А. Реан, С. І. Розум та ін.) освіта розуміється як соціокультурний

феномен, що виконує в цьому контексті різноманітні функції: освіта – один з оптимальних та інтенсивних засобів входження людини у світ науки та культури; освіта є механізмом формування суспільного та духовного життя людини та галуззю масового духовного виробництва; освіта – це практика соціалізації людини та спадкоємності поколінь; освіта – процес трансляції культурно оформлених образів розвитку людської діяльності; освіта – засіб розвитку регіональних систем та збереження національних традицій; освіта – соціальний інститут, який транслює базові культурні цінності та мету розвитку суспільства; освіта – активний пришвидшувач культурних змін та перетворень в суспільному житті та окремій людині. На нашу думку, найсуттєвішими функціями освіти виступають: традиційна діяльність з передавання накопичених знань новим поколінням, створення нових знань, підготовка кваліфікованих спеціалістів, збереження та розвиток культури в найширшому її розумінні, формування національної еліти.

Функціональний підхід до освіти (Л. В. Балабух, Е. Н. Белозерцев, В. С. Біблер, Б. С. Гершунський, С. Ф. Єгоров, А. Ф. Лосєв, В. В. Розанов, Н. С. Розов, Є. В. Семенов, В. А. Сластьонін та ін.) дозволяє розглядати її в різній змістовній площині: освіта як цінність, освіта як система, освіта як процес, освіта як результат. Такий багатоаспектний розгляд поняття «освіта» відображає можливість та необхідність акцентування уваги на її різних властивостях. Сучасні дослідники (В. Л. Губман, О. І. Назаретян, В. О. Лекторський та інші) вважають, що досягнення пізнавального характеру, які являють собою сукупність матеріального та духовного надбання людства, також є оволодінням духовних цінностей, а культура виступає передумовою та результатом освіти людини. За таким підходом освіта може розглядатись не тільки як процес передачі знань та культурних цінностей, накопичених минулими поколіннями, але вона за своєю суттю є культурним феноменом, виконуючи соціокультурні функції.

Аналізуючи сутність багатьох існуючих пропозицій філософів щодо розв'язання проблем освіти, стверджується про їх вирішення за допомогою усвідомлення необхідності цілеспрямованих зрушень у напрямку пріоритетної галузі гуманітарного знання – філософії освіти.

Дослідження соціокультурного аспекту освітянської системи показав, що увагу багатьох вчених, думку яких автор поділяє, привертає проблема повернення в освіту ціннісних орієнтирів. Підкреслюється, що ціннісні орієнтації визначають напрям еволюції людини, спрямування на включення її до соціуму. Зростаюча міра соціальності, що означає новий зміст досвіду переживань життя, не зникає по мірі втрати поточних ціннісних орієнтацій. Зростання активної соціальності є процесом формування нових рівнів

рефлексії, що дозволяє виявити новий зміст у наявному живому знанні людини. Саме тому феномен освіти як інституту утвердження, збереження та виховання гуманістичних цінностей потребує поглибленого аналізу.

У другому підрозділі *«Генезис цінностей освітнього гуманізму в філософському дискурсі»* проаналізована історична еволюція основних напрямків філософських досліджень з проблем освітнього гуманізму. Коріння зазначеної проблеми автор знаходить в давньогрецькій філософії, в якій питання освіти привертало увагу таких філософів, як: Антіох, Аристотель, Горгій, Критій, Піфагор, Платон, Сократ, Фалес, Філон Олександрійський. В їх поглядах простежуються основні підходи до проблем освіти. Представники першого підходу акцентують увагу, перш за все, на фізичному розвитку особистості, представники другого підходу на перший план виводять моральну освіту у вигляді інтелектуального та духовного розвитку особистості. Антична калокагатія представила людству ідеальне уявлення про освіченість, духовну та фізичну досконалість.

На зміну античному раціоналізму, який логічно пояснює сенс гуманізму, приходить святість та ірраціональність християнської середньовічної філософії томізму. Теорія освіти представлена в трактатах таких філософів, як: А. Аврелій, М. де Брага, Боецій, Кассіодор, Т. Ф. Клімент, Дж. Г. Н'юман, К. Септилій, Тертулліан, Р. Хатчінс. Провідною метою томістської моделі освіти вважалась підготовка людини до морального життя, яке розумілося ширше, ніж абстрактне знання про добро, зло та гуманні взаємовідношення.

Рух гуманізму в епоху Відродження виникає як наслідок змін в середньовічному світогляді. Мислителі епохи Відродження почали зовсім по-іншому обґрунтовувати проблеми освіти. Л. Валла, Т. Компанелла, М. Кузанський, П. дела Мірандола, М. де Монтень, Т. Мор, Ф. Петрарка, М. Фічіно активно розвивали проблеми гуманізму в освіті.

В новоєвропейській філософії на зміну Ренесансним ідеям приходять нові уявлення про існування діалектичних протиріч в людині. Ось чому освіті знов відводиться особлива роль в процесі гармонізації всіх складових людської природи. Представники німецької класичної філософії Г. Гегель, І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг аналізували освіту як найважливіший фактор удосконалення людської природи та соціально-історичного прогресу. Аналізуючи різні філософсько-освітні концепції, дисертантом виявлена спільна ідея в цих концепціях, яка полягає в тому, що освіта найефективніше дозволяє пов'язати індивідуальний розвиток з соціальним.

З середини ХІХ ст. у західноєвропейських мислителів починають зароджуватись сумніви щодо старих теоретичних концепцій освіти. В результаті з'являється натуралізм як продовження класичного матеріалізму.

Саме він найсуттєвіше вплинув на різні школи філософії освіти. Проблема освіти для натуралістичних та раціоналістичних шкіл була пов'язана з концепцією людини. Філософи-натуралісти підкреслювали значення моральної освіти.

Проблемам творення філософської концепції освіти в ХХ ст. присвячено багато робіт таких мислителів, як Є. В. Бондаревська, Є. Н. Белозерцева, Ю. Габермас, Б. С. Гершунський, Є. Н. Гусинський, Г. Я. Ільїн, О. Ф. Лосєв, Х. Ортега-і-Гассет, Н. С. Розов, В. А. Сластьонін, К. Ясперс, та ін.

В кінці ХХ ст. починає складатися нова освітянська парадигма, яка в умовах глобалізації характеризується докорінним переглядом самих підвалин людського буття та мислення. Нова освітня парадигма полягає, насамперед, у новому засобі буття людини в соціумі та культурі. Це означає, що освіта належить соціуму та культурі й може бути адекватно зрозумілою тільки з соціокультурних позицій, зокрема, підходу до освіти як соціокультурної цінності. З усіх цінностей освіта виступає як універсальна наскрізна цінність, у своїй структурі вона формує цілу ієрархію цінностей, які пронизують як інтегруючі, так і диференціюючі функції соціального оновлення суспільства.

Освіта не тільки генерує модальні цінності, виступає їх ретранслятором, але також є самоцінністю, провідним складовим елементом у системі керування цінностями, задає тон соціуму, індивідуумам у виборі та ранжируванні пріоритетності тих чи інших ціннісних орієнтацій та установок.

Цінності освіти діють на кожному етапі розвитку як моральні імперативи. Але вони не є законами діяльності, а лише підставами для її самоорганізації та саморозвитку. Тому формування системи цінностей особистості на основі гуманізму є головним завданням сучасного суспільства.

Ми поділяємо точку зору вчених, які вважають гуманізм світоглядом, де найвищою цінністю визнається людина, її таланти, права та свободи.

Цінності освіти неможливо встановити авторитарним шляхом, вони еволюціонують разом з розвитком змісту та технологій освіти, разом зі зміною соціокультурного середовища і трансформацією суспільства. Але ж змінюючись та уточнюючись, вони не змінюються у своїй глибинній суті й глобальному вимірі, тому що орієнтуються на людину. Людина як носій цінностей вибудовує їх в системі та використовує в якості критеріїв практики чи міри співвідношення з цілями діяльності. А у синтезі їх загальнолюдських і соціокультурних форм цінності виявляються зв'язаними зі змістом та стандартами освіти. Тому освітній гуманізм має вкрай важливе значення для розвитку людини. Під освітнім гуманізмом пропонується розуміти світогляд, де пріоритетними цінностями є соціокультурний та людський розвиток, інтелектуальне збагачення цінностями, які ґрунтуються на сенсожиттєвих

орієнтирах людинолюбства, збільшення уваги до особистості як вищої цінності суспільства.

Освітній гуманізм як система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність наполягає на безмежних можливостях людини та її здатності до удосконалення, це вимога свободи і захисту гідності особистості, це ідея про право людини на щастя і про те, що задоволення її потреб та інтересів має бути метою суспільства. Отже, вкрай важливо будувати соціум, керуючись цінностями освітнього гуманізму. Під цінностями освітнього гуманізму ми розуміємо моральні та естетичні імперативи (вимоги), які базуються на критеріях людяності (ідеалах добра, милосердя, чесноти) і сприяють духовному та інтелектуальному розвитку людини.

Дотепер немає єдиного концептуального підходу до проблем аксіології освіти та визначення перспектив розвитку її гуманістичної парадигми в контексті глобалізації. У зарубіжній та вітчизняній філософській думці найкраще опрацьовані економічні, політичні, інформаційні, фінансові та правові аспекти глобалізації. Можна говорити про те, що дослідження ціннісних імперативів освіти в контексті глобалізації стають дедалі актуальнішими. Завдяки осмисленню праць відомих критиків гуманізму (В. В. Аксючиц, Ю. Н. Єфремов, Є. А. Кротков, В. А. Лекторський, Т. Шипова, та ін.) та на засадах дослідницьких підходів до теоретичного осмислення сучасного світського гуманізму таких вчених, як В. А. Кувакін та П. Куртц, обґрунтовується теза про необхідність розвитку цінностей освітнього гуманізму.

В сучасному українському філософському дискурсі проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти розвиваються в роботах таких дослідників, як І. Д. Бех, П. П. Блонський, С. Л. Братченко, Г. Г. Ващенко, І. А. Зязюн, Є. В. Ільєнков, А. Г. Масарик, Т. Я. Старченко, С. К. Стефанюк, М. Г. Ярошевський. В роботі показано, що, на думку дисертанта, відповіді на виклики глобалізації треба шукати у відродженні та розвитку цінностей гуманізму в освіті, яка зможе поступово гуманізувати всі інші сфери суспільного буття.

У третьому підрозділі *«Гуманізм та антигуманізм: філософський аспект»* показано, що становлення світогляду в процесі освіти – складний оціночний процес. Драма розвитку особистості означає, передусім, зіткнення та конфлікт між різними системами цінностей. Сучасні уявлення про ідеал та цілісний образ людини є досить плюралістичними, але завжди в центрі того або іншого ідеалу перебуває опозиція гуманного чи антигуманного розвитку.

Гуманізм та антигуманізм, фактично, відображають провідні опозиції культури, в яких йдеться про основні тривоги та сподівання людства: людина –

Бог, розум – віра, раціоналізм – ірраціоналізм, секуляризація – сакралізація, прогресизм – консерватизм, творчість – аскеза, традиція – інновація.

Зазначається, що якщо результатом освіти буде вибір на користь антигуманізму, людина вийде на шлях деструкції та деградації, бо антигуманізм за своєю суттю пов'язаний з підривом, руйнуванням та знищенням людини. Вибір на користь стратегії гуманізму веде на шлях досконалості, тому що гуманізм пов'язаний з визнанням, утвердженням та збереженням особистості.

Наводиться періодизація та класифікація ідей гуманізму та антигуманізму, розкривається сутність релігійної та світської концепцій гуманізму. Гуманізм розкривається як історично змінювана система поглядів, світогляд, сучасна форма реалістичної філософії, соціальне явище та ідеологія.

В роботі проведений теоретичний аналіз опозиції антигуманізму та гуманізму, розпочинаючи з проблеми відношення людини до вчинку. Ця проблема була окреслена ще в стародавньому світі. Досить складно оцінювати життєву стратегію, коли людина активно себе ніяк не проявляє. Для того, аби наблизитись до об'єктивної оцінки гуманності чи антигуманності людини, потрібно звернути увагу на реальні вчинки та їх справжні мотиви. Це надзвичайно складно, бо ми всі існуємо в контексті складної діалектики морального вибору, результатом якого виявляються гуманні чи антигуманні якості особистості.

Виходячи з того, що гуманізм та антигуманізм є полярними формами відображення існуючих потреб людського існування, дисертант подає своє розуміння базових потреб людини, до яких відносить: потребу у пошуках та віднайденні сенсу, потребу у спілкуванні, потребу у самореалізації (креативності).

Наголошується на тому, що для задоволення цих базових потреб необхідні умови може забезпечити лише гуманістично орієнтована освіта.

У четвертому підрозділі *«Культура освіти та гуманістичне виховання»* обґрунтовується пріоритетна значимість сучасної освіти як механізму збереження та трансляції гуманістичних цінностей в суспільстві. Культура обумовлює цілісне духовне становлення особистості.

Освіта, яка є підсистемою культури, виступає посередником між особистістю та культурою. Об'єктивним «кінцевим продуктом» освітнього процесу є людина, яка може визнавати чи не визнавати гуманістичні норми та цінності.

Все частіше та наполегливіше поняття «виховання» зараховують до предметного поля педагогіки. Автором обґрунтовано хибність тенденції зниження статусу виховання в соціумі, сфері освіти та філософських

дослідженнях. Якими б складними та, подекуди, руйнівними не були процеси глобалізації, завжди буде актуальною філософська проблема гуманістичного виховання молоді.

Замислюючись над проблемою природи освіти та освіченої особистості, зазначимо, що в глобальному світі невпинно зростають вимоги до системи освіти, де співіснують традиційні та інноваційні форми навчання. Пропонується таке визначення категорії «виховання», яке включає в собі поняття «навчання» та «вчення». Здійснений аналіз співвідношення і взаємодії понять «навчання», «вчення», «виховання» дозволив уточнити дані поняття в категоріальній системі філософського знання і стверджувати, що для вивчення цінностей освітнього гуманізму безперечно значення має поняття «виховання».

Зазначено, що якщо навчання спрямоване на оволодіння досвідом у вигляді знань, вмінь та навичок, то виховання охоплює ще й структуру особистості, яка є осередком творення світоглядної спрямованості особистості, яка може бути гуманною чи антигуманною. Це світогляд, до якого належать погляди, переконання, ідеали, цінності, прагнення, інтереси, потреби та бажання. Крім того, виховання одночасно впливає на освіченість особистості та стимулює активність у навчанні.

Проведено аналіз сутності понять «культура», «традиція», «цивілізація», «культура освіти», «культура особистості», за допомогою яких розглядається класифікація факторів культурного прогресу на основі співставлення формаційного, цивілізаційного та інформаційно-семіотичного підходів, осмислення типів організації культури, до яких автор зараховує традиційний, корпоративно-ремісничий, професійний та проектно-організаційний типи, розгляд формування базової культури в освітньому процесі. Зазначено, що найважливішою синтетичною характеристикою особистості є її базова культура.

У п'ятому підрозділі *«Проблеми та перспективи гуманізації освіти в третьому тисячолітті»* обґрунтовується авторська позиція про те, що в умовах глобалізації трансформація моральних цінностей призводить до зростання бездуховності та девіантності.

В роботі аналізуються основні підходи до дослідження основних факторів становлення гуманізму: біологічні (К. Лоренц, Ч. Дарвін), соціальні (В. П. Ефроїмсон, Е. Фромм), соціокультурні (Г.В.Ф. Гегель, І. Кант). Крім того, розглядаються концепції моральних цінностей – етика доброчинності, етика обов'язку, етика цінностей.

Стверджується, що спроби масової освітньої та культурної уніфікації призводять до духовного спустошення різних народів. Характеризуючись збільшенням матеріальних благ, глобалізація ускладнює процес віднайдення

сенсу власного існування. В результаті процесу глобалізації відбувається формування соціального характеру, коли гуманізм стає жертвою економічної ефективності. На думку автора, виникає новий тип глобального тоталітаризму, коли через маніпуляції засобами масової інформації в людей штучно формується споживацьке відношення до світу, яке, в свою чергу, призводить до антигуманності.

Нова освітня парадигма, озброєна інноваційними технологіями, по-сучасному налаштовує студентів на такі цінності прагматизму, як успіх, кар'єрне зростання та збагачення. Але небезпечно забувати про те, що так ми можемо виховати байдужість, егоїзм, небажання бачити й чути інших та шанувати їх честь та гідність, враховувати інтереси оточуючих, бути безкорисливим.

Обґрунтовується, що традиційна освіта, спираючись на цінності класичної науки, в контексті світової глобалізації є недостатньою. Освіта в третьому тисячолітті має бути гуманістично орієнтованою. Головною метою гуманістично орієнтованої освіти виступає моральне виховання, яке є провідним фактором творення духовності. В роботі розглядається, як захищається людський вимір в освіті, який включає шанування та захист таких фундаментальних моральних цінностей, як добро, істина, прекрасне, совість, честь, гідність, альтруїзм та ін. Без цих та подібних до них понять аналіз гуманістичних цінностей в освіті є неможливим.

Освітній гуманізм передбачає відкритість до майбутнього. Його подальший розвиток в дисертації пов'язується з подоланням замкненості та наданням освіті відкритого креативного спрямування.

Серед причин кризи моральних цінностей, особливо серед молоді, в роботі виділяється відсутність у неї ідеалу для наслідування. Аналізуючи сутність та причини різних проявів антигуманності, особливо серед молоді, автор підкреслює важливість укріплення авторитету професорсько-викладацького загалу, який, перш за все, має бути носієм та захисником високих гуманістичних цінностей та виступати добрим прикладом, стимулюючи молодь до їх збереження. Поряд з цим зазначається усвідомлення складності вирішення питання про те, хто краще може віднайти ці ідеали - держава, викладачі чи студенти. Цей аспект виступає одним з найважливіших та найменш вивчених.

З урахуванням вище вказаного гуманістично орієнтована освіта подається як ефективний засіб для вирішення комплексу важливих проблем та основний агент стабілізації всіх сфер суспільного життя. Вона ґрунтується на збереженні гуманістичних цінностей, які історично вже неодноразово підтвердили свою

здатність консолідувати суспільство, зміцнюючи доброзичливість та взаєморозуміння.

У другому розділі «**Трансформація цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації**» проаналізована роль освітнього гуманізму в умовах глобалізації через імперативи гуманістичної глобальної ідеології. Гуманізм розкривається як фактор творення людини майбутнього. Освіта в цьому контексті зміцнює ідею розвитку вільних, свідомих та творчих особистостей.

У першому підрозділі «*Освітній гуманізм в цивілізаційних умовах глобалізації*» проаналізовано конфлікт між технократичною та гуманістичною спрямованістю освіти в умовах глобалізації. У вивченні цієї проблеми автор спирається на ідею відповідності культура – освіта – культура, що дало можливість довести, що в сучасних умовах гуманізація та гуманітаризація є основними напрямками творення нової освітньої парадигми.

Аналіз концептуальних підходів до розуміння глобалізації свідчить, що глобалізаційні процеси розвиваються, концентруючи інтелектуальні ресурси та високі технології в обмеженій кількості країн, а інші опинились в ролі економічних аутсайдерів.

Зазначено, що країна-гегемон глобалізації США (за Е. Валлерстайном) домінує над іншими країнами, і таке лідерство носить, насамперед, прагматичний характер, бо воно пов'язане з інтенсивним розвитком економіки та загальним підвищенням добробуту. Так, в ХХ столітті домінантою цивілізаційного розвитку стає технократичне мислення, яке відрізняється домінуванням техніки над людиною з її сенсом життя та цінностями. Освіта, змушена йти технократичним шляхом, замість сенсу людського існування поставила за мету зробити більше, швидше, дешевше.

Доводиться, що в умовах глобалізації перемога гуманізму над технократизмом має всесвітньо-історичне значення. На відміну від технічного, гуманітарне знання завжди є «не кінцевим» та вимагає розвитку.

Повернути освіту до гуманістичної мети можна, передусім, на базі гуманітаризації освітнього процесу. В системі технократичної освіти особистість не сприймається цілісно. Натомість гуманістично орієнтована освіта, спираючись на такі механізми, як рефлексія та сенсотворчість, успішно виконує це завдання.

У другому підрозділі «*Специфіка глобалізаційного розвитку освіти*» сучасний стан освіти досліджується в контексті глобалізаційних процесів. Добре усвідомлюючи, що проблема глобалізації сьогодні є однією з найактуальніших у всіх сферах діяльності сучасного суспільства, автор аналізує важливі та недостатньо вивчені аспекти цієї проблеми. Використовуючи точку зору Р. Робертсона, його ідея «пояснення глобальності», в якій мова йде про

світову єдність та шляхи до її розуміння, автором розглядається природа та сутність таких взаємозв'язаних тенденцій, як загострення глобальних проблем, інтернаціоналізація економіки, міжнародна освітня інтеграція та зростання загальної взаємозалежності країн.

В основі культурної складової глобалізації лежать нові технології виробництва знань та засобів спілкування, результатом чого є зближення народів в культурному плані, монополізація інформації, освіти та духовного простору.

Серед основних факторів проявів глобалізації виділяються: розширення кордонів між зовнішніми та внутрішніми економічними, політичними та інформаційними процесами; становлення провідних соціально-економічних систем, що функціонують за єдиними правилами в масштабі цілої планети; зростання фінансових та інформаційних потоків, що виходять за межі державного регулювання.

Серед глобальних викликів особлива увага дисертанта приділяється таким, як: світоглядний, інформаційний, демократичний, економічний та, особливо, моральний. Для того, щоб дати гідні відповіді на ці виклики та вирішувати глобальні проблеми, внутрішнє наповнення системи освіти має бути критично переосмислене. Це стосується взаємовідношень між людьми та природою, між собою, а також відношення людей до накопичених знань, духовних та матеріальних цінностей.

В роботі розглядаються концепції видатних філософів: Г. Маркузе, Х. Ортегі-і-Гассета, М. Хайдеггера, О. Хакслі, К. Ясперса, які неодноразово виступали проти деіндивідуалізуючого особистість раціоналізму та бюрократії, які породжують новий тип людини – «життєрадісного робота». Аналізуючи концепцію О. Тоффлера, якому належить новий лозунг – «знання – це зміни», пропонується переглянути мету, зміст та форми освіти, аби вони стали відповідними завданням майбутнього. Автор зазначає, що сучасна освіта нерідко є вільною від цінностей, а це є неприпустимим для майбутнього. В цьому контексті знаходить відображення дискусія представників аналітичної філософії: Дж. Агассі, Х. Г. Гадамера, Т. Куна, Р. Пола, К. Поппера, П. Фейерабенда, О. Шпенглера та ін.

Аналізуючи ціннісні засади системи освіти, автор підкреслює, що їх потрібно розглядати з різних кутів, це стосується врахування зміни типів цивілізаційного розвитку. Цей напрямок досліджень знаходимо в цивілізаційному підході (М. Данілевський, П. Сорокін, А. Тойнбі, О. Шпенглер). Аналізуючи поняття «цивілізація», автор, по-перше, окремо виділяє динамічні та статичні цивілізації, традиційні та техногенні, етнічні та

поліетнічні, по-друге, підкреслює необхідність врахування вітчизняної традиції в межах сучасного глобального світу.

З одного боку, на сучасне суспільство впливають процеси інтеграції до єдиного європейського освітнього простору. Вони актуалізують проблему збереження та розвитку національних традицій освіти. З другого боку, освітня криза детермінована становленням принципово нових соціоекономічних та соціокультурних умов переходу від тоталітаризму до демократії.

Необхідно виділити освітні тенденції періоду сучасної глобалізації: підвищення академічної мобільності студентів, перехід до дворівневої освіти, поява єдиних стандартів навчально-методичного забезпечення, стандартизація технологічних освітніх систем, введення кредитно-модульної системи. Ці тенденції міцно пов'язані з проблемою національної специфіки навчання. Ми живемо в мультикультурному світі, коли кордони між різними культурами стають прозорими під впливом процесів глобалізації.

Незаперечною є важливість знаходження компромісу між інтеграцією освіти та збереженням національних традицій. Це стає особливо важливим в сучасних умовах світової глобалізації, коли такі цінності, як зустріч, розуміння, діалог, терпимість та солідарність набувають все більшого значення.

У третьому підрозділі *«Нова освітня парадигма епохи глобалізації»* проаналізовані основні філософські ідеї, що відображають принциповий характер пошуку нової освітньої парадигми в контексті світової глобалізації.

Методологічною основою нової освітньої парадигми виступає переорієнтація ціннісних підвалин в змісті освітніх систем. Освіта в кінцевому рахунку визначатиме, як буде «глобалізуватись» суспільство в майбутньому – за прогресивним (гуманістичним) чи регресивним (антигуманним) сценарієм.

Поняття «освітня парадигма» означає зрілість наукової та філософської думки, її готовність до нової або часткової зміни елементів освітньої матриці, а також презентує цілісність морально-світоглядних та ціннісних зрушень. Вона служить для вираження цілісної об'єктивної картини культурного світу людини, що зображується крізь призму залучення до цінностей. Будь-яка освітня парадигма ґрунтується на певному баченні сутності людини. Саме на її уявлення та ідеали орієнтуються всі освітні концепції.

Проаналізовані такі освітні парадигми, як когнітивна, прагматична, гуманістична та надається перевага останній. Представлені та проаналізовані такі наступні теорії та концепції, як теорія залежності (Ф. Кардозо, П. Пребиш, Є. Фаллето), теорія світ-системного аналізу (І. Валлерстайн), теорія світ-економіки (Ф. Бродель), теорія великих економічних циклів (Н. Д. Кондратьєв), теорія глобалізму О. С. Панаріна.

Зазначається, що процес глобалізації вищої освіти є якісно новим явищем. Тут немає рівноправності, а є підпорядкування вищої освіти інтересам величезних іноземних транснаціональних корпорацій, які нав'язуватимуть нам свої стандарти навчання та свою мову для спілкування.

У дисертації доводиться авторська позиція щодо антигуманної складової глобалізації, що полягає в експлуатації не лише людини людиною, але, передусім, в експлуатації суспільствами «центру» суспільств «периферії». Тобто, історія сучасної епохи є історією глобальної боротьби.

Розкриття аспектів антигуманності глобалізації в роботі відбулось також через створення власного підходу до класифікації глобальних проблем, згідно з якими всі глобальні проблеми визначаються та розподіляються на три великі групи: перша – проблеми, які характеризуються найбільшою всезагальністю та актуальністю, друга – проблеми, які виникають в результаті впливу суспільства на природу, третя – проблеми, пов'язані з системою «людина-суспільство».

Так, за останні десятиліття в науково-технічній галузі відбулося більше змін, ніж протягом багатьох століть. Тому в умовах глобалізації переосмислені мета та завдання творення нової освітньої парадигми набувають принципового значення. Мета реформ полягає в тому, щоб вивести Україну на рівень сучасних освітніх стандартів, але необхідно враховувати, що найвища цінність не система, а людина, яка не повинна втрачати духовні цінності та чистий навколишній світ. Тому стратегія в галузі створення нової освітньої парадигми має бути гуманістично орієнтованою.

У четвертому підрозділі *«Ціннісні імперативи гуманістичної глобальної ідеології»* проводиться аналіз різних підходів до розуміння ідеологічного плюралізму в контексті глобалізації. На основі проведеного аналізу автор порівнює існуючі релігійні та світські ідеології.

Обґрунтовується необхідність оцінювати не тільки позитивні, але й негативні аспекти процесів глобалізації, які представлені в роботах прихильників антиглобалізму. Не погоджуючись з деякими позиціями цього напрямку, автор визначає, що світові процеси глобалізації характеризуються розповсюдженням антигуманних, матеріалістичних цінностей ліберальної ідеології, що загострює аксіологічну кризу.

Орієнтація виключно на матеріальні цінності та споживацьке відношення до світу призводить до надмірного викачування природних ресурсів, що не поповнюються. Обґрунтовано авторську позицію про те, що у пострадянській Україні склалась традиція одностороннього розуміння ліберальної ідеології та ліберальних цінностей як вседозволеності. Так, часто не відповідають дійсності тлумачення таких ліберальних цінностей, як: свобода, рівність можливостей, права людини, приватна власність, ринок, демократія, конкуренція,

суперництво, змагання. Вищеперераховані цінності в українському суспільстві все частіше розглядаються крізь призму прагматизму, коли домінує установка на отримання безпосередніх моментальних переваг, що ігнорує моральний зміст та віддалені наслідки дій.

Внаслідок такої дезінформаційної пропаганди через ЗМІ в українському суспільстві виникають такі крайні форми індивідуалізму, як егоїзм, прагнення жити за чужий рахунок, насилля, націоналізм. Людина стала жертвою відкритого нав'язування культу успіху та вигоди, безальтернативності суспільної нерівності. Таким чином, в ієрархії цінностей суспільної свідомості матеріальний добробут почав домінувати над усім іншим. Цінності духовно-морального характеру почали витіснятись цінностями споживацького матеріалістично-прагматичного характеру. Люди почали позитивно оцінювати прагнення заробляти будь-якою ціною, навіть через порушення закону, вважаючи, що в умовах глобалізації ринкової економіки не існує нечесних способів заробити гроші, існують лише легкі та складні шляхи, невдача та успіх. Це призводить до атрофії гуманістичних почуттів жалості та співпереживання та утвердження різноманітних антигуманних проявів. У вивченні цієї проблеми автор відстоює думку про те, що соціалістична ідеологія сучасними науковцями вже за звичкою почала розглядатись як предмет критики. А це не є об'єктивним підходом, тому що соціалістична ідеологія багаторівнева, тобто включає різні цінності, такі, наприклад, як свобода, цінність людського життя, дружба між народами, творча праця, віддане служіння народу, що є надзвичайно актуальним сьогодні. В контексті глобалізації виникає дисбаланс між цінностями соціалістичної та ліберальної ідеології. Ситуацію помітно ускладнив економічний фактор, коли багато людей мають підстави вважати себе приниженими та пригніченими. Зроблено висновок про те, що в сучасному суспільстві розкололась не просто колишня ідеологія, а відсутня будь-яка справедлива та здорова структура взаємовідношень між людьми, ідеологічний плюралізм призводить до ідейного нігілізму та ціннісного розколу в свідомості людей. Це є досить небезпечним через стимулювання психологічного дискомфорту та ризику глобальних антигуманних соціальних наслідків.

Обґрунтовано, що ідеологія є основою думок, вчинків, почуттів та цінностей. Невизначеність та незрозумілість останньої запускає механізм соціальної патології, змушує людей нервувати, а це призводить до внутрішніх коливань, до життя в режимі боротьби всіх з усіма.

Підкреслюється особлива цінність гуманізму, яка полягає в тому, що він може нормально співіснувати з іншими світськими чи релігійними ідеологіями. Справа лише в тому, чи домінує гуманізм в світогляді особистості. Якщо так, то

саме він буде визначальним мотивом поведінки. В такому разі унеможлиблюється обрання фашистських, нацистських, екстремістських, релігійно-фундаменталістських ідей, які за своєю суттю є ворожими людині.

Для виведення українського суспільства з кризи має бути обґрунтована нова система цінностей та ідеологія нового гуманізму. Ця ідеологія має концентрувати в собі всі істотні та узагальнені прояви гуманності з цілями, мотивами та ідеями людини. Вона орієнтована на моральне відродження людини та захист безпеки та життя на Землі. Любов до людини в цьому випадку виражається в повазі до прав людини та її гідності, яка проявляється в піклуванні про людське благо, здоров'я, гармонійний розвиток. З цією метою може впоратись система освіти.

Визначено, що підвалинами ідеології нового гуманізму є імперативи гуманістичної глобальної ідеології, а саме: категоричний примат загальнолюдських цінностей, свобода як невід'ємний та життєво необхідний атрибут особистості, дотримання прав особистості, соціальна справедливість, мораль як основа життєдіяльності особистості, доброта, чеснота, милосердя.

У п'ятому підрозділі *«Гуманізм як фактор творення людини майбутнього»* визначаються поетапне формування та динамічна спрямованість людини майбутнього в контексті світової глобалізації.

Зазначено, що в історико-філософській традиції уявлення про природу людини постійно змінювались, переходячи від ідеї про стабільну та майже незмінювану людську природу до уявлення про аморфність, мінливість та невизначеність людської природи.

Індивідуальні форми людської активності тлумачились як результат соціалізації. Людина пояснювалась через такі категорії, як «соціальний статус» та «соціальна роль». Вона, передусім, виступала як виконавець соціальних функцій.

Однак, людина, перш за все, це системна цілісність та нерозривна єдність біологічного, соціального та духовного, яка містить в собі утворювальну та руйнівну силу.

Необхідно приєднатися до позиції багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених про те, що людина за своєю природою є, передусім, споживачем. На думку автора, людина найяскравіше проявляє свою сутність в процесі споживання, задовольняючи свої біологічні (базові), соціальні (статусні) та духовні потреби.

При аналізі динаміки змін, що відбуваються з сучасною людиною, відзначено, що протягом всього історичного розвитку базові людські потреби залишались досить стабільними, але в контексті сучасної світової глобалізації відбувається трансформація сутності людського споживання. Так, для

нормальної соціалізації людина має оволодіти якимись формами власності. Невід'ємною складовою споживання в контексті глобалізації виступають гроші, які мають надзвичайну вагу, таємничу та цікаву історію свого існування. В контексті глобалізації саме гроші виступають мірилом всіх інших товарів, тобто вони набули власної цінності. Сучасна людина, яка задовольняє свої потреби, є покупцем, споживачем, тому що вона за допомогою грошей задовольняє свої речові (матеріальні) потреби через ігнорування духовних потреб.

Обґрунтовано, що людина-споживач стає «героєм» нашого часу глобалізації. Епоха глобалізації пов'язана з феноменом масового споживання.

У роботі розкриваються наслідки зазначених тенденцій. По-перше, зазначається, що, розвиваючись як споживач, людина помітно спрощується, відхиляючись від своєї природної багатовимірності. Так, людина в контексті світової глобалізації гомогенізується та спрощується у своєму споживацькому відношенні до життя та світу. Опинившись в штучній ноосфері, людина перетворюється на річ серед речей, коли пригнічується бажання до самовдосконалення та відбувається деперсоналізація.

По-друге, сучасна людина переживає маніпуляційні атаки з боку ЗМІ та часто стає запрограмованою у всіх сферах життєдіяльності. Єдність інформаційного поля забезпечує єдність всіх світових процесів, змінюються навіть сенси простору та часу. Новий світ знаків та символів постійно впливає на всі види людської активності, створюючи нову комп'ютерну людину. Підкреслюється, що така людина є особливо незахищеною, оскільки недостатня увага до розвитку духовної унікальності та індивідуальності людини веде до знищення унікальності особистості. Людина залишається один на один з викликами майбутнього.

Ефективно розв'язувати сучасні проблеми покликана система освіти та виховання. Основна умова удосконалення та гармонійного розвитку людини полягає в досягненні цілісності біологічної, соціальної, культурної, психологічної та духовної складових в людині.

Неоцінене значення розвитку духовної складової людської особистості. На думку автора, сутністю людини є саме духовне, оскільки через нього може реалізуватись свобода вибору. Духовний розвиток людини концентрується в таких фундаментальних напрямках, як пошук сенсу життя, творчість та любов. Духовність вносить в наше життя сенс та окреслює цінності, заради яких варто боротись. Серед цих цінностей поважне місце займають гуманістичні цінності. Вони стимулюють розвиток безкорисливого, доброго відношення до світу та людей.

У третьому розділі **«Сучасна освіта в аксіологічному вимірі гуманізму»** проаналізовано детермінанти аксіологічного знання в освіті,

розглянуто роль та значення гуманістичних цінностей для розвитку освіти ХХІ століття.

У першому підрозділі *«Аксіологія гуманізму як напрямок розвитку сучасної освіти»* викладено авторську точку зору про те, що поняття «гуманізм» та «гуманний» є аксіологічними, бо вони завжди фіксують значимість відношень, процесів, явищ та подій. Поняття добра чи зла, справедливості чи несправедливості виявляються ціннісними, а пов'язані з ними погляди та переконання – ціннісними ідеями.

Підкреслюється, що гуманістичні цінності мають властивість долати історичність, національні, релігійні чи культурні розходження. Вони проявляються у всіх сферах суспільного буття.

Наголошуючи на тому, що основою класифікації є гуманістичні цінності, виділимо: суспільні цінності – народ, суспільні інститути та структури, сім'я, держава; політичні цінності – політична воля та відповідальність, патріотизм, національна та міжнародна безпека, мир; естетичні цінності – переживання прекрасного в житті, природі та творчості; моральні цінності об'єднуються фундаментальною етичною категорією добра (правдивість, відкритість, відданість, доброзичливість, чесність, порядність, відповідальність, толерантність, вірність, любов, вдячність та ін.); цінності пізнання – мислення, розум, знання, істина, сенс, винахід, відкриття, компетентність, самореалізація тощо.

Зазначається, що в людському житті існує сфера дій, нейтральних в гуманістичному відношенні. Вагома їх частина пов'язана з фізіологічними, біологічними та фізичними потребами людини.

Виходячи із існування гуманності, антигуманності, позагуманності, автор аналізує проблему споживання, розкриваючи сутність та значення гуманістичних потреб. Їх визначено як такі, що не несуть оточуючим фізичних та моральних страждань. Гуманістичні потреби призводять до зміцнення здоров'я, інтелектуального, духовного та фізичного самовдосконалення. Гуманність людських інтересів пов'язана з гуманністю потреб. Їх антигуманність пов'язана зі світом таких антицінностей як жадібність, підозрілість, ворожість, агресивність, насилля тощо.

Необхідно визначити поняття «освітні цінності», яке відбиває сукупність цінностей, що застосовується до кожного з компонентів освітнього процесу. Це такі компоненти освітнього процесу, як: професорсько-викладацький загал і студенти, освітні установи й зміст, організація та методи освіти.

Основною специфікою освітніх цінностей є функціональність. Майже будь-яка: культурна, соціальна, моральна, релігійна, політична, тощо, цінність може стати освітньою.

Обґрунтовано, що гуманістично орієнтована освіта може допомогти в правильній диференціації цінностей. Реалістичність самооцінки, набуті знання та розуміння антигуманних цінностей допоможуть знешкоджувати вплив антигуманного на наше буття.

Гуманістично орієнтована освіта, передусім, виховує неприйняття різних видів нетерпимості. Це етнонаціональні конфлікти, дискримінація, расизм, екстремізм, насилля. Та, поряд з цим, вона стверджує фундаментальні права людини. Гуманістично орієнтована освіта з її аксіологією може надати нові підходи до вирішення глобальних проблем в контексті поєднання науки та моральності.

Обґрунтовано, що глобально-гуманістичний напрямок порівняно з іншими має бути пріоритетним в сучасну епоху, адже стратегія гуманізму передбачає перетворення всієї структури цінностей техногенної цивілізації.

У другому підрозділі *«Детермінанти аксіологічного знання в освіті»* проаналізовані основні підходи до визначення та розуміння поняття «цінність».

Феномен цінності являє собою складне комплексне утворення, що міститься не тільки в пізнавальних процесах соціального життя, культури та людського світогляду. В будь-якій системі філософського мислення вчення про цінність має фундаментальне значення.

Обґрунтовується, що цінності всіх категорій є не тільки об'єктивними, але також і суб'єктивними. Цінності концентруються суспільною свідомістю як функція різних епох, культур, особливостей свідомості та політичних режимів. Вони також поступово еволюціонують, можуть інтернаціоналізуватись та розвиватись в різних сенсах.

Категорія цінності розкриває один із суттєвих моментів універсальної взаємозалежності явищ, а саме момент значимості одного явища для існування іншого. Інші філософські категорії допомагають людині орієнтуватись в таких аспектах взаємодії матеріальних систем, як часова послідовність та причинно-наслідкова залежність. Суб'єктом ціннісного відношення виступає та сторона, відносно буття якої визначається цінність буття іншої. Об'єкт ціннісного відношення – це те, з чим суб'єкт вступає у взаємодію та що для нього є цінним. Носієм цінності може виступати будь-яке явище, що взаємодіє з суб'єктом. Кінцевим суб'єктом ціннісних відношень є людина.

На основі проведеного аналізу натуралістичного та антинатуралістичного підходів до проблеми цінностей доведено, що натуралістичний підхід постає більш переконливим в сучасних умовах глобалізації. З позиції натуралізму цінністю видається все те, що сприяє ефективному функціонуванню «людської природи», тобто розвитку біотехнічних здібностей індивіда, задоволенню його інтересів та розвитку потенційних можливостей.

Обґрунтовується, що в будь-якій цивілізаційній стратегії покладена філософська теорія цінностей. Саме аксіологія покликана дати вірне тлумачення сенсу дій та вказати на перспективи розвитку. Аксіологія є базою духовного оздоровлення та культурної реконструкції, вона конструює певну ціннісну ієрархію та систему практичних принципів.

Новий погляд на освіту аксіологія висловлює мовою цінностей. Ця мова дозволяє співвідносити різні точки зору, шукати та знаходити баланс між ними. Кожна культура, мораль, релігія, традиція, ідеологія мають можливість відстоювати свої цінності, в тому числі й в сфері освіти.

Однією з теоретичних підвалин концепції є теорія «метамотивації» А. Маслоу. Ця теорія доводить, що вищі цінності (істина, добро, краса, справедливість та ін.) й вищі людські потреби, включаючи прагнення ідеалу, не вигадуються, вони є природними та іманентними для людини як біологічного виду. Вищі цінності буття для нормальної людини є внутрішньою складовою. Підкреслимо, що виживе те суспільство і та освіта, які зможуть виховати добру, гуманну людину.

У третьому підрозділі «*Освітній гуманізм в інформаційному суспільстві*» викладено та обґрунтовано позицію, що проблема гуманізації засад впровадження інформаційних освітніх технологій є особливо актуальною для України з огляду на кризові аспекти розвитку соціальної і духовної сфери в умовах трансформації суспільства.

Гуманізація є шляхом утвердження пріоритету загальнолюдських цінностей, реалізацією ідеї розвитку людяності в особистості. Вона передбачає, крім іншого, й узагальнення інформаційних освітніх технологій з вищими цінностями людства. З огляду на це гуманізація інформаційних освітніх технологій реалізується в усіх компонентах освітньої системи і тісно узгоджується з процесом її гуманітаризації.

Освітній гуманізм воліє бачити в людині, насамперед, моральні якості. Тим більше, що інформаційне суспільство безповоротно трансформувало людину. Комунікація, дискурс, спільнота – ось категоріальний ланцюг понять, які виражають цю трансформацію. Звідси й в духовності актуалізується формування відповідної низки раціональних, моральних, комунікативних якостей особистості, здатності до взаєморозуміння, толерантності поряд із розрізненням себе й іншого, як спроможності самоідентифікації у плюралістичному соціокультурному контексті.

Саме духовна (гуманістична) цивілізація може бути стрижнем нової глобальної цивілізації. Вона базується на цінностях буття чи вищих цінностях. Ці цінності корелюються з широким комплексом духовних знань, вироблених

усім людством, які сприяють подоланню залежності та уособлення локальних цивілізацій.

Особливість цінностей буття полягає в тому, що вони однаково важливі. Вищі цінності, як показує досвід, найчастіше обираються сильними людьми. Необхідно погодитись з позицію А. Маслоу, який гарною людиною називає таку, яка прагне до вищих цінностей буття, бо є відповідальною за себе, за свою еволюцію. Навпаки ж, поганою людиною називає таку, яка знаходиться в полоні споживацьких установок, прагне «володіти», а не «бути». Відповідно духовне суспільство, на відміну від споживацького, веде боротьбу за вищі цінності та робить можливою їх реалізацію.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки про те, що в контексті глобалізації центр соціальної еволюції буде поступово зміщуватись зі сфери матеріального до сфери духовного виробництва. Історичний досвід свідчить про неможливість побудови вільного та справедливого суспільства, якщо система моральних цінностей не перетвориться на детермінуючий фактор соціальної еволюції, а інформаційне суспільство тільки допоможе розповсюдити ідеали свободи, братства, краси, добра та щастя.

У четвертому підрозділі *«Місце цінностей освітнього гуманізму в концепції розвитку освіти»* розглянуто значення гуманістичних цінностей в освіті, яке є тісно пов'язаним з вибором та актуалізацією певної гуманістичної концепції. На основі проведеного аналізу автором відзначені такі провідні гуманістичні концепції, як концепції світського гуманізму, натуралістичні й гуманістичні концепції та концепції релігійного гуманізму. Проаналізовані роботи американських філософів ХХ століття Ч. Поттера та К. Ріса, які вважали гуманізм світською релігією. Е. Фромм розвивав ідею про те, що світський гуманізм може вплинути на переорієнтацію виробництва з економічної системи на користь реальних людських потреб.

Виявлено існування зв'язків між зазначеними ідеями та марксистською філософією, в якій наголошується на тому, що під час переходу від капіталістичної до соціалістичної системи свобода кожного перетвориться на провідну умову свободи для всіх.

Зазначається, що, незважаючи на плюралізм течій та напрямків, найважливішою з катастроф більшість учених визначає антропологічну катастрофу тому, що глобальні проблеми є похідними від неї. Звідси мета освіти ХХІ століття – це подолання кризи культури, духовності та гуманізму в найширшому сенсі. Можна стверджувати, що інтегративним показником ступеню розвитку суспільства є рівень гуманізації, тобто положення особистості: рівень економічної, політичної, духовної та інших свобод.

В ході дослідження було виявлено, що гуманістичні цінності освіти

об'єднують представників різних концепцій та шкіл. Головна увага приділяється моральній складовій в освіті, яка має чітко окреслити коло гуманістичних соціальних та моральних цінностей, назвати соціальні інститути та обґрунтувати співвідношення індивідуальних та соціальних якостей особистості, які б сприяли утвердженню гуманізму в суспільстві.

Гуманістичні цінності як основа світогляду та ідеології визначають теорію та практику розвитку особистості та людства в цілому. Вони утворюють багаторівневий соціокультурний процес, який реалізує глибинну сутність людини та спирається на ментальні характеристики людини та суспільства.

Новий гуманізм передбачає відкритість до майбутнього. Його подальший розвиток пов'язаний з наданням освіти відкритого та креативного спрямування. В контексті глобалізації людська індивідуальність виступає в якості основи соціальних зв'язків. Складність та багатоманітність глобальних проблем потребують індивідуальної ініціативи, свободи та відкритості для інновацій. Саме тому вільний розвиток індивідуальності є умовою вільного розвитку суспільства. Для гуманістично орієнтованої освіти захист всіх прав та свобод особистості є основною місією.

У **висновках** дисертації підбиваються підсумки проведеного дослідження, підкреслюється його теоретичне та практичне значення, висвітлюються перспективи подальшого розвитку освітнього гуманізму й підтверджується нове вирішення наукової проблеми – розгляд цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації.

Викладене у дисертації підсумовують наступні положення:

1. Опрацьована джерелознавча база дала можливість визначити основні підходи до вивчення даної проблеми. По-перше, показано, що коріння дослідження проблеми освітнього гуманізму проявляються в китайській та античній філософії. У китайській філософії це відображено в період «ста шкіл», коли були створені «класичні книги китайської освіченості». Особливо виділяються такі категорії, як «справедливість» та «благо». Причому благо в кожній людині може реалізуватися чотирма чеснотами: людяністю, справністю, ввічливістю і знаннями. Антична калокагатія представила людству ідеальне уявлення про освіченість, духовну та фізичну досконалість.

По-друге, систематичне, багатовимірне дослідження проблеми гуманізму освіти починається з ХХ століття. Але дотепер немає єдиного концептуального підходу до проблем цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації. У зарубіжній та вітчизняній філософській думці найкраще опрацьовані економічні, політичні, інформаційні, фінансові та правові аспекти глобалізації. Тому зроблено висновок, що дослідження ціннісних імперативів освіти в контексті глобалізації стають дедалі актуальнішими.

По-третє, обґрунтовується, що традиційна освіта, спираючись на цінності класичної науки, в контексті світової глобалізації є недостатньою. Освіта в третьому тисячолітті має бути гуманістично орієнтованою. Головною метою гуманістично орієнтованої освіти виступає моральне виховання, яке є провідним фактором творення духовності.

2. В контексті глобалізації традиційна освіта перестає відповідати вимогам часу, оскільки розвиток сучасного суспільства підвищує роль духовних процесів, які перетворюються на самостійні простори існування людини. В умовах, коли основним фактором виробництва стає освіченість, винахідливість та неординарність людини, освіта стає провідним фактором суспільного прогресу. Якість освіти не може бути зведеною лише до таких результатів, як грамотність, освіченість чи компетентність. Ці якості характеризують тип людини індустріального суспільства, який має модернізуватися, тобто змінити глибинні особистісні якості відповідно до постіндустріальних форм життя. Гуманістична освіта стає одним із найголовніших засобів творення сучасної постмодерної особистості.

3. Історико-філософський аналіз генези цінностей освітнього гуманізму дозволив виявити особливості процесу становлення та розвитку ідей освітнього гуманізму в історичній ретроспективі. Зазначено, що поняття «освітній гуманізм» складається з багатьох компонентів різних рівнів абстрагування та фіксує в собі: світогляд, що виражає повагу гідності та прав людини, її цінність як особистості, піклування про благо людей, їх всебічний та гармонійний розвиток, створення гідних умов суспільного буття; мотиваційно-змістовий та ціннісний характер людської діяльності, інтелектуальний розвиток людини та суспільства в цілому; дії та шляхи досягнення мети, результатом яких є підтримання взаємодії людини, суспільства та природи крізь призму людяності. Встановлено, що гуманізм звертає особливу увагу на людину як особистість. А людська гідність – найважливіша риса гуманістичної антропології. Тому нове уявлення про освіту безпосередньо вплинуло на розвиток гуманістичних ідей про творчу, активну, здатну самостійно приймати рішення та практично діяти особистість.

Становлення цінностей освітнього гуманізму викликане тенденцією «олюднення» знання і спрямованістю її на вироблення і застосування сукупності соціокультурних, освітніх, просвітницьких та «соціалізаторських» стандартів у світі.

4. Всебічний аналіз поняття «освітній гуманізм» дає змогу визначити принципи людяності та освіченості як фундаментальні принципи розвитку людини в епоху глобалізації. Застосовування людяності як категоричного імперативу сучасної особистості вкрай важливе для сучасного технократичного

суспільства. Прояви любові, чуйності, поваги, доброзичливості позитивно впливають на суспільство. А освіченість є необхідністю для підвищення добробуту. Крім того, тільки освічена людина може у повній мірі застосовувати і передавати моральний досвід, керуючись чеснотою, милосердям, соціальною справедливістю.

Розвиток та збагачення інтелекту людини, її творчого потенціалу, духовних якостей стає фундаментальним принципом життя та діяльності людини в сучасному суспільстві. Тому саме гуманістична освіта сприяє набуттю індивідом таких якостей і є засобом виховання толерантності, неповторності та креативності людини.

Як соціокультурне явище освітній гуманізм – це намагання об'єднаних гуманістичним світоглядом людей використовувати на практиці його принципи на користь всіх та просуватись до максимальної гуманізації відношень між особистостями, між людиною та суспільством, людиною та державою, суспільством та державою. Освітній гуманізм – це більш, ніж етична доктрина, бо він має завдання зібрати та систематизувати всі форми проявів людяності, включаючи громадсько-правові, політичні, соціальні, національні, філософські, естетичні та інші галузі. Освітній гуманізм не може бути офіційною державною доктриною, але може бути імперативом особистості та соціуму.

5. Характеризуючи роль гуманізму та антигуманізму в системі ціннісних детермінант сучасної освіти, зазначимо, що поняття «гуманізм» та «антигуманізм» характеризують людину в системі соціальних взаємозв'язків. Ці поняття творять стійкі опозиційні відношення між світоглядами – релігійним-атеїстичним, ідеалістичним-матеріалістичним, оптимістичним-песимістичним. Гуманізм з його принципом антропоцентризму виник як реакція на геоцентризм та соціоцентризм. Антропоцентризм – це багатоманітна соціокультурна установка, яка розрізняється за своїми філософськими, релігійними та політичними аспектами. Антигуманізм як соціокультурна установка визначає гуманізм помилковим, неправомірним і небезпечним для людини та суспільства явище.

Гуманізм та антигуманізм, фактично, відображають провідні ціннісні опозиції культури: людина – Бог, розум – віра, раціоналізм – ірраціоналізм, секуляризація – сакралізація, прогресизм – консерватизм, творчість – аскеза, новація – традиція. Дилема гуманізму та антигуманізму являє собою інтерпретацію згаданих опозицій на рівні загальнокультурного діалогу, де йдеться про тривоги та сподівання людства.

6. Під гуманізацією освіти розуміється процес одухотворення всіх її складових, введення особистості до світу культури, який припускає єдність загальнокультурного, соціального, морального та професійного розвитку

особистості; спрямовується на підготовку справді гуманної особистості; ґрунтується на визнанні самоцінності людини, її прав на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей. В основі гуманізації освіти – людинолюбство, визнання прав людини на всебічний розвиток, створення для цього справді людських умов. Проблема гуманізації освіти включає декілька аспектів. По-перше, це формування гуманістичного мислення в процесі засвоєння культурних цінностей. Поняття «гуманістичне мислення» відображає інтеграцію різних продуктивних моделей мислення: наукового, морального, художнього, раціонального, прагматичного, скептичного, релятивістського. По-друге, проблеми гуманізації освіти стосуються олюднення освітнього простору через гуманістичне виховання та розвиток гуманістичної свідомості. По-третє гуманізація орієнтує освіту на варіативність методів та технологій навчання. Тому «гуманізація освіти» включає ціннісну морально-психологічну основу відношень між усіма суб'єктами освітнього процесу.

7. В контексті глобалізації традиційна освіта перестає відповідати вимогам часу, оскільки розвиток сучасного суспільства підвищує роль духовних процесів, які перетворюються на самостійні простори існування людини. Якість освіти не може бути зведеною лише до таких результатів, як грамотність, освіченість чи компетентність. Отже, в цивілізаційних умовах глобалізації підвищується роль освітнього гуманізму, який передбачає подолання егоїзму та споживацького ставлення до світу. Цей ціннісний імператив може бути покладений до основи глобальної реформи освіти.

8. Виявлено, що поняття «освітня парадигма» служить для вираження цілісної, об'єктивної картини культурного світу людини, що зображується крізь призму залучення до традиційних цінностей. Освітня парадигма пов'язує в єдине ціле можливості відповіді на питання філософського самовизначення про сутність людини, природи, суспільства та способів їх взаємодії.

Обґрунтовано, що ідеї нової освітньої парадигми в контексті глобалізації базуються на принципах відкритості майбутньому, безперервності та перспективності розвитку. Методологічною основою нової освітньої парадигми в контексті глобалізації виступає переорієнтація ціннісних підвалин в змісті освітніх систем на фундаментальний науковий інструментарій гуманістичного характеру. В цій новій парадигмі головне місце відводиться аналітичним навичкам, умінню шукати та знаходити інформацію, перевіряти нові гіпотези, оцінювати отримувані дані.

9. Імперативами глобальної гуманістичної ідеології є: примат моральності та духовних цінностей над цінностями прагматизму; орієнтація на розвиток людини як багатовимірної, гармонійної особистості; екологічна та валеологічна

первинна соціалізація; спрямованість на укріплення фізичного здоров'я, інтелектуального та духовного розвитку людини і суспільства.

10. Детермінантами аксіологічного знання в освіті є ціннісна гуманістична свідомість та реалізація індивідуальних здібностей. Ціннісна гуманістична свідомість, яка включає світоглядні ідеали та моральні цінності, які відображають духовний досвід всього людства та сприяють його саморозвитку. Гуманістична свідомість відкриває можливості діалогу, довіри та відкритості, виступаючи виразником загальнолюдських інтересів. Розвиток гуманістичної свідомості дозволяє орієнтувати інститут освіти в напрямку творення цілісної особистості, здатної конструктивно працювати в проблемних ситуаціях, узгоджуючи знання, компетентність, ерудованість на основі цінностей гуманізму.

Реалізація індивідуальних здібностей є можливою лише за умови входження у повсякденне життя наступних гуманістичних цінностей: рівності як вираження рівноцінності всіх громадян світу та необхідність боротьби з дискримінацією; волі як визначення основних прав кожної людини та узгодженості з вільним волевиявленням інших; демократії та залучення людей до економічного, політичного та суспільного життя; солідарності, що є свідченням почуття любові та братерства, виразом спільного інтересу та взаємоповаги; збереженні культурного розмаїття як необхідної тенденції розвитку людства, що заснована на визнанні національної самобутності народів та корисності взаємообміну культурними цінностями між різними країнами; підтриманні здорового навколишнього середовища.

11. Освіта має бути інститутом збереження та розвитку цінностей гуманізму різних культур в умовах глобалізації. Світова глобалізація вимагає постійного удосконалення людини, її творчих та перетворювальних здібностей. Пріоритетного значення набуває духовний розвиток людини, який в сучасному суспільстві повинен ґрунтуватися на цінностях освітнього гуманізму, таких як: пошук сенсу життя, пізнання, творчість, любов, милосердя. Серед цих цінностей поважне місце займають цінності освітнього гуманізму, які є предметом або метою будь-якого інтересу, бажання чи потреби людського існування.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Монографії

1. Кадієвська І. А. Наукова інтелігенція: її роль та проблеми : Монографія / І. А. Кадієвська, А. І. Кавалеров. — Одеса : Астропринт , 2007. — 152 с.

2. Кадієвська І. А. Гуманістичні цінності освіти в контексті глобалізації суспільства : Монографія / І. А. Кадієвська. — Одеса : Астропринт , 2010. — 176 с.

Статті у фахових виданнях, зареєстрованих у ВАК України

1. Кадієвська І. А. Фундаментальні проблеми формування української інтелігенції / І. А. Кадієвська // Наукове пізнання: методологія та технологія. — 2003. — № 1 (11). — С. 109 – 115.

2. Кадієвська І. А. Категорія діяльності як пояснювальний принцип соціальної філософії / І. А. Кадієвська // Перспективи. — 2003. — № 2–3 (22 – 23). — С. 118 – 125.

3. Кадієвська І. А. Переоцінка цінностей в цивілізаційному розвитку / І. А. Кадієвська // Перспективи. — 2003. — № 4 (24). — С. 71 – 75.

4. Кадієвська І. А. Роль цивілізованості в освіті / І. А. Кадієвська // Наукове пізнання: методологія та технологія. — 2005. — № 2 (16). — С. 74-77.

5. Кадієвська І. А. Глобалізація культури та її специфіка / І. А. Кадієвська // Наукове пізнання: методологія та технологія. — 2006. — № 2 (18). — С. 42-46.

6. Кадієвська І. А. Специфіка творення нового освітнього ідеалу / І. А. Кадієвська // Перспективи. — 2006. — № 4 (36). — С. 37-41.

7. Кадієвська І. А. Гуманітарна освіта в процесах творення креативної особистості / І. А. Кадієвська // Перспективи. — 2008. — № 4 (44). — С. 23-28.

8. Кадієвська І. А. Проектування креативного освітнього середовища вузу / І. А. Кадієвська // Наукове пізнання: методологія та технологія. — 2008. — № 2 (22). — С. 72-76.

9. Кадієвська І. А. Модернізація технологій підготовки фахівців / І. А. Кадієвська // Наукове пізнання: методологія та технологія. — 2009. — № 1 (23). — С. 36-42.

10. Кадієвська І. А. Цінності в процесах творення консолідуючої ідеології / І. А. Кадієвська, Г. Я. Мараховська // Грані. — 2009. — № 2 (64). — С.50-53.

11. Кадієвська І. А. Філософія освіти в умовах глобалізації суспільства / І. А. Кадієвська // Культура народів Причорномор'я. — 2009. — № 155. — С. 146-148.

12. Кадієвська І. А. Нове обличчя глобального світу / І. А. Кадієвська // Культура народів Причорномор'я. — 2009. — № 174 — Т.2. — С. 116-120.

13. Кадієвська І. А. Щодо проблеми глобалізації освіти / І. А. Кадієвська // Перспективи. — 2009. — №2 (46). — С.60-65.

14. Кадієвська І. А. Освітній простір як середовище гуманізації особистості / І. А. Кадієвська // Культура народів Причорномор'я. — 2009. — № 171. — С. 87-92.

15. Кадієвська І. А. Роздуми про освіту майбутнього / І. А. Кадієвська // Грані. — 2010. — № 4 (72). — С. 60-64.
16. Кадієвська І. А. Сучасні підходи до проблем гуманізації та гуманітаризації освіти / І. А. Кадієвська // Мультиверсум. Філософський альманах. — 2009. — № 79. — С. 53-60.
17. Кадієвська І. А. Провідні концепції гуманізму та їх роль в освіті / І. А. Кадієвська // Мультиверсум. Філософський альманах. — 2010. — № 98. — С. 43-49.
18. Кадієвська І. А. Оптимістичні та песимістичні погляди на майбутнє ідей гуманізму / І. А. Кадієвська // Грані. — 2010. — № 6 (74). — С. 63-67.
19. Кадієвська І. А. Мультикультуризм в інтелектуальному дискурсі / І. А. Кадієвська // Грані. — 2010. — №5 (73). — С. 47-52.
20. Кадієвська І. А. Глобальна гуманістична ідеологія: мрія чи реальність / І. А. Кадієвська // Наукове пізнання: методологія та технологія. — 2010. — № 1 (25). — С. 84-91.
21. Кадієвська І. А. Аксиологічна природа гуманізму / І. А. Кадієвська // Культура народів Причорномор'я. — 2010. — № 189. — С. 43-46.

Статті в інших наукових збірках та матеріалах конференцій

1. Кадієвська І. А. Модернізація вищої школи як передумова входження в європейський освітній простір / І. А. Кадієвська // Впровадження нових інформаційних технологій навчання: Збірник доповідей учасників конференції 2004 р. — Запоріжжя, 2004. — С. 34-38.
2. Кадієвська І. А. Стратегічні пріоритети освітніх реформ в Україні / І. А. Кадієвська // Реалізація принципів і завдань Болонського процесу в Україні. Збірник доповідей учасників VI Всеукраїнської науково-методичної конференції 2006. — Запоріжжя, 2006. — С. 204.-211.
3. Кадієвська І. А. Проблема соціальної адаптації / І. А. Кадієвська // Управління якістю підготовки фахівців. Матеріали 13 міжнародної науково-методичної конференції 15-17 квітня 2008 р. — Одеса. — 2008. — С. 83-86.
4. Кадієвська І. А. Індивідуальний підхід в креативному освітньому середовищі / І. А. Кадієвська // Вісник ОДАБА. — Випуск № 32. — Одеса, 2008. — С. 170-177.
5. Кадієвська І. А. Парадигма сучасної освіти: аксіологічний аспект / І. А. Кадієвська // Управління якістю підготовки фахівців. Матеріали XV міжнародної науково-методичної конференції 22-23 квітня 2010 р. — Одеса. — 2010. — С. 170-172.
6. Кадієвська І. А. Сутність і значення феномену глобалізації / І. А. Кадієвська // Україна в системі сучасних цивілізацій:

трансформации государства и гражданского общества. Материалы III-й Международной научно-практической конференции 21-22 мая 2010 г. — Одесса. — Том 1. — С. 179-182.

7. Кадієвська І. А. Роль кредитно-модульної системи в креативному освітньому середовищі / І. А. Кадієвська // Кредитно-модульна система підготовки фахівців. Матеріали VIII Всеукраїнської науково-методичної конференції 5 – 6 грудня 2008 р. — Запоріжжя, 2008. — С. 23-25.

8. Кадієвська І. А. Освіта в галузі архітектури в століття інформаційних технологій / І. А. Кадієвська // Архитектурное образование. — Одесса, 2005. — С. 571-578.

9. Кадієвська І. А. Освіта як феномен духовного виробництва / І. А. Кадієвська // Традиції та інновації в науці та освіті XXI століття. Матеріали міжнародної наукової конференції 30 вересня – 1 жовтня 2010 р. — Одеса, 2010. — С. 21-24.

10. Кадиевская И. А. Философские проблемы создания новой образовательной парадигмы / И. А. Кадиевская // Актуальные проблемы экономики, политики и права. Сборник научных трудов. — Выпуск № 23. — Мурманск. — 2010. — С. 107-112.

АНОТАЦІЯ

Кадієвська І. А. Цінності освітнього гуманізму в контексті глобалізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». – Одеса, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню цінностей освітнього гуманізму в контексті глобалізації.

Цінності освітнього гуманізму визначаються як предмет або мета будь-якого інтересу, бажання чи потреби людського існування. Вони набувають свого статусу в результаті оцінки за критерієм «людяність-антилюдяність», особливістю яких є здатність позитивним чином впливати, узгоджуватись, входити, інтегруватись з людяністю в людині.

Встановлена специфіка української освітньої кризи, яка має свої форми прояву загальноцивілізаційних світових глобальних тенденцій. Відстоюється позиція про важливість знаходження компромісу між інтеграцією освіти та збереженням національних традицій.

Споживацьке відношення до світу є однобічним, тому найбільш перспективною є гуманістична освіта, основною метою якої є розвиток гуманістичного мислення як головного критерію зрілої особистості.

Показана роль ідей культуровідповідності освіти та встановлена пріоритетна значущість гуманізації та гуманітаризації в процесах творення нової освітньої парадигми.

Ключові слова: гуманізм, освіта, гуманізація освіти, культура освіти, цінності, гуманістичні цінності, освітній гуманізм, цінності освітнього гуманізму, ідеологія, глобалізація.

Кадиевская И. А. Ценности образовательного гуманизма в контексте глобализации. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора философских наук по специальности 09.00.10. – философия образования. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского». – Одесса, 2011.

Диссертация посвящена исследованию ценностей образовательного гуманизма в контексте глобализации.

Ценности образовательного гуманизма определяются как предмет или цель какого-либо интереса, желания или потребности человеческого существования. Они приобретают свой статус в результате оценки по критерию «человечность-античеловечность», особенностью которых является способность позитивным образом влиять, согласовываться, входить и интегрироваться с человечностью в человеке.

Проанализированы идеологические концепции; на основе этого удалось сделать вывод, что наиболее влиятельной и распространённой идеологической концепцией в контексте глобализации является либерализм. Именно с реализацией либеральных ценностей (конкуренции, успеха, результативности, накопления и вещественного употребления) связано большинство негативных проявлений процесса глобализации. Их преодоление требует реализации «идеологии нового социального гуманизма», которая будет способствовать максимальному раскрытию творческой сущности человека и его гармонического сосуществования с природой.

Установлена специфика украинского образовательного кризиса, который имеет свою форму проявления общецивилизационных глобальных тенденций. Отстаивается позиция о важности поиска компромисса между интеграцией образования и сохранением национальных традиций.

Доказано, что технократическое образование, навязывая правила мышления и поведения, может превратить человека в вещь киберпространства.

Новые материально-технические способы образования не дают принципиально новых решений актуальных проблем. Потребительское отношение к миру является однобоким, поэтому наиболее перспективной является гуманистическое образование, основной целью которого – является развитие гуманистического мышления как главного критерия зрелой личности.

Обосновано, что гуманизм и антигуманизм являются не только противоположными смыслообразующими жизненными стратегиями, но и распространёнными формами отображения существующих потребностей человеческого существования. По своей сущности «гуманизм» состоит из множества компонентов различных уровней абстрагирования и фиксирует в себе мировоззрение, мотивы деятельности, действия и пути достижения цели.

Представлено двузначное (позитивное и негативное) аксиологическое понимание феномена глобализации. Это позволило преодолеть однобокость понимания этого феномена. «Глобализация» оказывается закономерным процессом общего социально-исторического развития общества и является определённым продуктом объединения стихийных процессов мирового развития.

Показана роль идей культуросоответствия образования и установлена приоритетная значимость гуманизации и гуманитаризации в процессах создания новой образовательной парадигмы. Под гуманизацией высшего образования понимается процесс одушевления всех её составных. Это касается содержания образования, его цели, задач и межличностных отношений. И этот процесс касается всех учебных дисциплин.

По-новому переосмыслены связи между понятиями «цивилизация», «цивилизованность» и «гуманизм». Функциональные особенности понятия «цивилизованности» происходят от гуманистических основ. Специфика цивилизованности состоит в духовном предназначении человека. Меру нецивилизованности выражают антигуманные качества и проявления людей.

Ключевые слова: гуманизм, образование, гуманизация образования, культура образования, ценности, гуманистические ценности, гуманизм в образовании, ценности гуманизма в образовании, идеология, глобализация.

Kadievskia I. A. Values of educational humanism in context of globalization. – Manuscript.

Thesis for a doctor's degree in philosophical science, specialty 09.00.10 – philosophy of education. – State institution «The South Ukrainian National K. D. Ushinsky Pedagogical University». – Odessa, 2011.

The thesis is dedicated to the research of values of educational humanism in context of globalization.

Values of educational humanism are defined as the subject or aim of any interest, desires or needs of human existence. They acquire their status as a result of estimation following the criterion of «humanity-antihumanity», the feature of which is the ability of positive influence, agreement, entry, integration with humanity in a person.

Specificity of Ukrainian educational crisis is determined, which has its own forms of revealing general civilization world global tendencies. The position of importance of finding a compromise between education integration and keeping national traditions, is asserted.

Consumption attitude to the world is one-sided, so the most perspective is humanistic education, the main aim of which is to develop humanistic way of thinking as the main criterion of a mature person.

The role of ideas of cultural correspondence of education is revealed, and the priority of humanization and humanitarization is determined in creating a new educational paradigm.

Key words: humanism, education, humanization of education, culture of education, values, humanistic values, education humanism, the values of education humanism, ideology, globalisation.